

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

© Панкова Юлія Миколаївна

викладач

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

пл. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022

e-mail: pankova@karazin.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7175-2101>

В роботі розглянуті існуючі теоретичні підходи до аналізу соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів. Актуальність дослідження обумовлена тим, що процес глобалізації, який проявляється в різних сферах суспільного життя, починаючи з другої половини ХХ століття, надає як нові можливості, так і нові виклики людству не тільки в економіці і геополітиці, але і в демографії, екології, технології, культурі. Сьогодні очевидно, що поширення впливу глобалізації на ціннісно-нормативні основи національних культур в різних регіонах світу часто призводить до проблем культурної ідентифікації. Предметом дослідження є вивчення впливу соціально-культурних аспектів на світову економіку. Метою статті є дослідження еволюції теоретичних підходів до аналізу соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів і їх впливу на загальноцивілізаційний розвиток. Завдання: дослідження соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів, що обумовлено швидкістю й масштабністю змін у цій сфері людської життєдіяльності, домінуванням інтеграційних тенденцій у культурі, науці, освіті, навіть, у релігії; інтенсивністю міжкультурних взаємодій у сучасному інформаційному суспільстві, збільшенням масштабів виробництва найбільшими світовими ТНК товарів та послуг, пов'язаних із новітніми змінами в культурному середовищі.

На підставі проведеного дослідження в роботі було зроблено висновок, що глобалізація, яка розуміється як прагнення людства до єдиної глобальної простору при збереженні різноманітності народів і культур, не може бути ефективно реалізована без зміни загальної парадигми розвитку людства в напрямку створення гармонійної системи загальнолюдських цінностей і соціокультурних практик національних культур.

Ключові слова: глобалізація, соціокультурні аспекти глобалізації, загально цивілізаційний прогрес, протиччя глобалізації.

Актуальність роботи. Процес глобалізації, що виявляється в різних сферах суспільного життя, починаючи з другої половини ХХ століття, надає як нових можливостей, так і нових викликів людству не тільки в економіці й геополітиці, але й у демографічній, екологічній, технологічній та культурній сферах. Більш того, саме аналіз соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів стає сьогодні все більш актуальним, враховуючи їх складний, комбінований вплив на економічний розвиток окремих країн і регіонів.

Підвищення значущості дослідження соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів обумовлено швидкістю й масштабністю змін у цій сфері людської життєдіяльності, домінуванням інтеграційних тенденцій у культурі, науці, освіті, навіть, у релігії; інтенсивністю міжкультурних взаємодій у сучасному інформаційному суспільстві, збільшенням масштабів виробництва найбільшими світовими ТНК товарів і послуг, пов'язаних із новітніми змінами в культурному середовищі, а також агресивним нав'язуванням всьому світу, в тому числі й за допомогою цих товарів і послуг як символів культури, елементів єдиної правильної - західної культури (вестернізація, культурна експансія, тощо). Сьогодні є очевидним поширення впливу глобалізаційних процесів на ціннісні основи культур у різних країнах та регіонах світу, що часто призводить до проблем культурної ідентифікації [2, 13, 21-24].

Мета статті. Метою статті є дослідження еволюції теоретичних підходів до аналізу соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів та їхнього впливу на загально цивілізаційний розвиток.

Виклад основного матеріалу. Дослідження соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів як одного з найбільш складних її проявів вимагає особливих підходів з урахуванням усього спектру соціокультурних трансформацій в сучасному світі. Слід зазначити, що сучасні уявлення про соціокультурну динаміку істотно відрізняються від уявлень, характерних для ХVIII, ХІХ і навіть першої половини ХХ століть. У цілому поняття соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів є багатоаспектним процесом, що формує різноманітність дослідження соціальної динаміки в світі й за регіонами.

Ретроспективні дослідження соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів базувалися в основному на лінійних (тимчасових і просторових) змінах розвитку, коли загальнонаукова думка оперувала в основному поняттям людства як загального і прагнула знайти «динамічні закони еволюції та прогресу», що визначали б магістральний напрям розвитку загальної людської історії. А зміст історичного процесу полягав для більшості вчених - представників переважно суспільних наук у постійному розгортанні й повній реалізації

так званої «тенденції прогресу та еволюції», стабільності «історичної тенденції» і закону «соціокультурного розвитку» [13].

У даному сенсі типовими є концепції І. Гердера, І. Фіхте, І. Канта і Г. Гегеля, які бачили в якості основної історичної тенденції прогресивне скорочення насильства і воєн, стабільне розширення сфери світу, справедливості, розуму й моральності [9]. Заслуговує також на увагу теорія «соціальної динаміки» Г. Спенсера, згідно з якою весь соціокультурний універсум згодом переходить зі стану невизначеної однорідності до стану певної обумовленої багатогранності зі все більш значною диференціацією та інтеграцією людської особистості, культури та суспільства [15].

Більшість вчених ХІХ століття, інтерпретуючи характер соціокультурних аспектів глобалізаційних економічних процесів з точки зору лінійності, трактувало процес соціокультурної динаміки переважно в контексті послідовності еволюції окремих стадій розвитку. До лінійних можна віднести теорію соціальної динаміки Лестера Ф. Уорда, що акцентує увагу на телеологічному, спіралеподібному і самоконтрольованому характері людського розвитку, і «закон соціальної ентропії» Л. Винарського, згідно з яким ця ентропія веде до соціокультурного вирівнювання каст, соціальних груп, класів, рас та індивідів і, нарешті, до абсолютної соціокультурної рівноваги до кінця людської цивілізації. У цьому ж ключі Ф. Гіддінс виділяє в процесі соціокультурного розвитку людства чотири стадії: зоогенічну, антропогенічну, етногенічну та демогенічну. Остання, в свою чергу, включає кілька лінійних етапів – військово-релігійний, ліберально-легальний і економіко-етичний [14].

Однак уже на початку ХХ століття в соціокультурній сфері проявилися тенденції, які дискредитували лінійні теорії розвитку. Зокрема, стало очевидним, що лінійність змін є лише одним із багатьох варіантів і необхідна ізоляція об'єкта змін від впливу зовнішніх факторів як умова для реалізації будь-яких лінійних рухів або змін. При цьому необхідне дотримання рівноваги, при якому ці об'єкти в будь-який момент можуть нейтралізувати один одного. Очевидно, що достовірність даних постулатів є абсолютно неможливою в бурхливому потоці соціокультурних змін, адже людина, суспільство і культура набагато складніше так званих «об'єктів змін» із властивим їм постійним впливом на них зовнішніх сил - неорганічних, органічних і соціокультурних. Якщо ж взяти до уваги внутрішню мінливу природу цих «об'єктів», то класична концепція лінійності дійсно втрачає будь-який сенс.

В силу цього стало ясно, що лінійний розвиток притаманний лише деяким соціокультурним аспектам глобалізаційних економічних процесів протягом обмежених відрізків часу, а в умовах глобаліза-

ційних процесів соціокультурні тенденції отримують властивості нелінійності в різних аспектах (ізоляція, контакт, взаємодія, конфлікт, відчуження, диференціація, інтеграція, дезінтеграція, тощо). В цілому, об'єктом досліджень ХХ століття був процес зміни соціокультурних тенденцій, що, зокрема, знайшло відображення в роботах Л. Вебера, А. Вебера, О. Шпенглера, А. Дж. Тойнбі, П. Сорокіна та багатьох інших [14, 21, 24].

Такий підхід переважає і в дослідженнях сучасних вчених, що підтверджують тезу щодо того, що глобалізація надає сучасному соціокультурному розвитку виразної нелінійності, а просторово-часовий розріз, «зрілість глобалізації» в соціокультурному аспекті дозволяють оцінити його не тільки за допомогою порівняння попередніх і наступних станів, а й проаналізувати «об'ємний» спектр розвитку глобалізації в цілому [20].

Отже, принципи нелінійної трактування відкривають можливості зіставлення реальних ретроспектив та можливих альтернативних перспектив на основі синергетичного аналізу.

При цьому, непередбачуваний характер протікання соціокультурних процесів значно розширює можливості й вибір шляхів для переходу до іншої стадії розвитку: горизонти перспектив тих чи інших культур в умовах глобалізації можуть не тільки розширюватися, а й звужуватися. Фундаментальний принцип поведінки нелінійних систем базується на періодичному чергуванні стадій еволюції та інволюції, розгортання і згортання, передбачає вибухи активності, зміну інтенсивності пасивністю, інтеграцію дезінтеграцією. Саме тому інтеграційна домінанта процесу глобалізації - інтенсивний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, розширення міждержавних і міжцивілізаційних взаємодій, системна інтернаціоналізація фінансово-економічної сфери не тільки не стимулюють соціокультурні тенденції диференціації та диверсифікації, а й загострюють їх. Іншими словами, процеси соціокультурного взаємодії в глобалізованому світі в принципі не можуть бути передбачувані й спрогнозовані [20].

У той же час непродуктивними, на наш погляд, представляються і дослідження процесів глобалізації без урахування прагнень людства до досягнення загальноцивілізаційного прогресу при збереженні різноманітності народів і культур. Так, суперечливий характер глобалізації досліджувався такими відомими в світі вченими, як І. Валлерстайн, В. Бек, Дж. Стігліц, С. Бжезинський, А.І. Уткін, Н.Г. Делягін та інші. [1-2, 4-5, 16, 18]. Увага дослідників зосереджувалась на об'єктивній природі соціокультурних тенденцій інтеграції і диференціації, що тягне за собою різновекторність цивілізаційних процесів - розвиток загальносвітових тенденцій уніфікації та збереження етнокультурної особливостей. З од-

ного боку, формуються глобальні ринки, інтернаціоналізуються й уніфікуються потреби та пропозиції товарів і послуг, уніфікуються інформаційні комунікації, стандартизуються соціальні параметри життєдіяльності в різних країнах і регіонах. З іншого боку, зростає світогосподарська нестабільність і вразливість, збільшується прірва між багатістю Північчю і бідним Півднем, гальмується передача знань і нових технологій від центру до периферії, деформуються і наростають міграційні потоки, збільшується різниця між рівнем життя і добробутом багатих і бідних країн і людей в цих країнах [8, 11, 12].

Головні актори глобалізації - транснаціональні корпорації - нарощують і поширюють свій економічний і політичний вплив на всі держави світу, що супроводжується ускладненням взаємодії держави з іншими інститутами громадянського суспільства, превалюванням масової культури, яка загрожує природному культурному різноманіттю. Вкрай складні соціокультурні взаємини країн в умовах їхньої політико-економічної суверенності в майбутньому можуть призвести до формування загальносвітових форм етнокультурної ідентифікації. В іншому випадку ціннісні переваги одного типу культури, завдяки глобальній інформатизації та корпоратизації, будуть нав'язані світовій спільноті, що, у свою чергу, може призвести до безпрецедентної уніфікації й послаблення культурного різноманіття.

Зрозуміло, що кожна культура, кожен етнос входить до глобального економічного простору зі своїми власними соціальним рисами й особливостями. В даному контексті важливим є врахування проблем адаптації до умов відкритої інформаційно-інноваційної активності, оскільки запобігти тиску глобальної уніфікації на національні традиції, зберегти етнічні культури в цих умовах представляється малоімовірним. Навпаки, саме зближення рівнів соціально-економічного розвитку країн і регіонів світу, універсальність загальних культурних практик дозволяють уникнути типологічної одноманітності [8].

Уніфікуючи зовнішній культурний простір, глобалізаційні процеси підсилюють внутрішню диференціацію, призводять до принципових змін у системі взаємовідносин між народною, елітарною й масовою культурами, що знижує статус не тільки перших двох, але й національної культури в цілому, перетворюючись на засіб досягнення глобально стандартизованого життєвого благополуччя. При цьому, «кризу ідентичності» відчувають на собі всі країни світу, проте найбільш гостро вона позначається в державах колишньої соціалістичної системи, де протягом історично тривалого часу свідомо порушувалися базові структури національної самосвідомості, засобами масової інформації переконливо нав'язувалися ідеї щодо відсталості тієї чи іншої на-

ції, щодо необхідності виходити не з реальних національних, а з ілюзорних загальнолюдських цінностей [10].

Сьогодні, на початку XXI століття глобалізація стосується сутності, змісту культури, її ціннісних основ, коли національна культура не виконує своєї антиентропійної функції, не знаходить глобалізаційним процесам адекватних форм перспективної взаємодії в глобалізаційному цивілізаційному процесі. Зростає агресивне поширення західних матеріальних, етичних і духовних цінностей, стандартів поведінки, способу життя. В цих обставинах виявляється проблема збереження культурної ідентичності у процесі перетину національних і західних цінностей, коли держави-нації спираються на культурні універсалиї, одночасно стимулюючи екстремізм у формі релігійного фундаменталізму, шовінізму, тероризму, тощо).

Відповідно, мета процесу глобалізації, що полягає в прагненні людства до досягнення цивілізаційного суспільства при збереженні національних суспільств, може бути реалізована тільки зі зміною загальної парадигми розвитку людства, з якісним оновленням системи соціокультурних цінностей. Стає очевидним, що подолання глобальних соціокультурних конфліктів можливо лише шляхом рівноправного діалогу культур з метою узгодження ціннісних орієнтацій в процесі об'єктивного посилення взаємозалежності країн і регіонів у сучасному глобалізованому світі [8].

В цих умовах в якості альтернативи суперечливому процесу соціокультурної глобалізації і так званому «конфронтаційному поліцентризму» виступає концепція «гуманістичного глобалізму», сутність якої полягає у втіленні ідеї становлення багатополярного суспільства країн і регіонів, об'єднання на основі узгодження національних і загальносвітових інтересів, переплетіння цінностей техногенного й духовного світів, коли досягнення глобального консенсусу базуються виключно на взаєморозумінні культур [12].

Глобальні трансформації в економіці й політиці призводять, перш за все, до якісних змін у системі соціокультурних відносин, висуваючи на перший план низку проблем, пов'язаних із формуванням нової світової культури, на протилежність тому, що С. Хантінгтон називає «зіткненням цивілізацій», Ф. Фукуяма – «кінцем історії», а Е. Тоффлер – «кліп-культурою» [18, 20, 21]. Таким чином, в межах оптимістичного і песимістичного прогнозів виявляються різноманітні сценарії: від поглинання слабких національних культур сильними до утвердження панування єдиної моделі глобальної культури.

В даному контексті особливої актуальності набуває поняття «соціальної стратифікації», запропоноване П. Сорокіним, як «диференціації певної спіль-

ноти на класи ієрархічного рангу» [15]. При розбіжностях у економічному статусі членів будь-якого суспільства, коли серед них є власники і не власники, таке суспільство стає соціально стратифікованим, що відноситься і для глобалізованого суспільства. При цьому ознак стратифікації (поділу, нерівності) у сфері соціокультурних відносин набувають як окремі країни, так і регіони світу. Унікальним у цьому сенсі є новий американський імперіалізм, який диктує однополярність світового економічного устрою. Наслідки такої парадигми розвитку, правда, можуть бути різноплановими, оскільки теоретично держава-імперія є інститутом, орієнтованим на розв'язання глобальних проблем із організацією загальносвітового розвитку за власним образом і подобою та у своїх інтересах. Світовій спільноті пропонується єдиний глобальний порядок, пристосований до американських умов і стандартів, які повинні трактуватися як універсальні [8, 23].

У сучасних умовах однополярність глобального розвитку реалізується в контексті геополітичної ідеології американського глобалізму, коли США на основі заяв про планетарну відповідальність, ведуть неприкрити експансію щодо інших країн світу, в тому числі й культурну [2-5]. В цілому, культурна експансія розширює сфери впливу домінуючої культури за державні кордони на відміну від модернізації, коли країна цілеспрямовано намагається пристосувати західні зразки під свої національні умови [4, 14].

Сучасна культурна експансія є цілком природним процесом, коли більша частина «культурного експорту» здійснюється на рівні матеріальної культури за допомогою підвищення привабливості товарів, книг або фільмів, вироблених у країні-експортері, що активізує згодом експорт моделей споживчої поведінки, тощо. А в процесі соціокультурної модернізації експансія починається саме з рівня духовності і поширюється на інші матеріальні елементи культури.

Наслідки культурної західної експансії на інші країни є досить неоднозначними. Найчастіше вона набуває рис «культурної агресії», цілеспрямовано руйнуючи традиційні форми культури, загальноприйняті в суспільстві моральні норми й цінності без повноцінної заміни їх новими, що тягне за собою справедливий національний опір. У зв'язку з цим у деяких країнах приймається спеціальне законодавство в напрямку так званого культурного протекціонізму [2-4, 7].

Ключовими ознаками подібної «культурної агресії» є копіювання споживчої поведінки й цінніс-

них орієнтацій, притаманних західному суспільству, переймання західної культури як універсальної, що виключає внесок інших культур, прагнення досягти певних політичних та економічних цілей за рахунок культурних зв'язків, односторонній потік інформації - від «центру» до «периферії» [14].

Слід зазначити, що сучасна культурна агресія здійснюється, перш за все, за допомогою комунікативних процесів. Інформатизація глобального простору відкриває найширші можливості в сфері передачі знань із перспективами прогресивного розвитку людини, виступаючи контекстом формування нового цивілізаційного типу культури [11].

При цьому, такі прикмети ХХ століття, як глобальні комп'ютерні мережі та супутникове телебачення, принципово змінюють внутрішню сутність культури - духовну сферу суспільства. У зв'язку з цим найважливішим сьогодні є завдання обмеження зростання інтенсивності й односторонньої спрямованості соціокультурних процесів, наслідки вторгнення яких у простір кожного етносу й кожної національної культури є в різному ступені непередбачуваними [22-28].

У глобалізованому світі внаслідок складних міжцивілізаційних взаємодій видозмінюється зміст регіональних культур, а непропорційний розвиток різних товариств, країн і регіонів загострює глобальні соціокультурні протиріччя. Тому збереження різноманітності національних культур є необхідною умовою культурної інтеграції на основі розуміння об'єктивної природи різноспрямованих соціокультурних тенденцій як рівноправних.

Висновки. Таким чином, направляючи цивілізаційний розвиток на якісно новий рівень трансформацій у економічній, політичній, соціальній, екологічній, науково-технологічній та інших сферах, глобалізація, відкриваючи нові можливості в науково-технологічному прогресі, освіті, обміні культурними цінностями, одночасно породжує суперечливість сучасних соціокультурних процесів, за рахунок формування різноспрямованих тенденцій - інтеграції й диференціації, що, в свою чергу, призводить до різноспрямованості загальноцивілізаційних процесів - уніфікації й збереження етнокультурних особливостей. Глобалізація, що розуміється як прагнення людства до єдиного глобального простору при збереженні різноманітності національних культур, може бути ефективно реалізованою тільки зі зміною загальної парадигми розвитку людства в напрямку створення гармонійної системи загальнолюдських цінностей і соціокультурних практик локальних культур.

SOCIO-CULTURAL ASPECTS OF GLOBAL ECONOMIC PROCESSES

Iuliia Pankova, Lecturer, V. N. Karazin Kharkiv National University, 6, Svobody sq., Kharkiv, Ukraine, 61022
e-mail: pankova@karazin.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7175-2101>

The paper considers existing theoretical approaches to the analysis of socio-cultural aspects of globalization economic processes. The relevance of the study is the fact that the process of globalization, which manifest sit self in various spheres of public life, since the

second half of the twentieth century, provides both new opportunities and new challenges for humanity not only in the economy and geopolitics, but also in demography, ecology, technology, culture. Today, it is clear that the spread of the influence of globalization on the value-normative foundations of national cultures in different regions of the world often leads to problems of cultural identification. The subject of research of the article is the socio-cultural aspects of global economic processes. The goal is to study the evolution of the theoretical approaches to the analysis of the socio-cultural aspects of globalization economic processes and their impact on the overall civilization development. The objective is to research the issue of existing theoretical approaches to the analysis of socio-cultural aspects of globalization economic processes. General scientific methods are used, such as system analysis. The following results were obtained: today it is obvious that the spread of the influence of globalization on the value-normative bases of national cultures in different regions of the world often leads to problems of cultural identification.

Conclusions: on the basis of the conducted research, it was concluded that globalization, which is understood as the aspiration of humanity to a single global space while preserving the diversity of peoples and cultures, cannot be effectively realized without changing the general paradigm of human development towards creating a harmonious system of universal value and socio-cultural practices national cultures.

Keywords: globalization, socio-cultural aspects of globalization, general civilization progress, contradictions of globalization.

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ ГЛОБАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ

Панкова Юлия Николаевна, преподаватель, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: pankova@karazin.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7175-2101>

В работе рассмотрены существующие теоретические подходы к анализу социокультурных аспектов глобализационных экономических процессов. Актуальность исследования обусловлена тем, что процесс глобализации, который проявляется в различных сферах общественной жизни, начиная со второй половины XX века, предоставляет как новые возможности, так и новые вызовы человечеству не только в экономике и геополитике, но и в демографии, экологии, технологии, культуре. Сегодня очевидно, что распространение влияния глобализации на ценностно-нормативные основы национальных культур в различных регионах мира часто приводит к проблемам культурной идентификации. Предметом исследования является изучение влияния социально-культурных аспектов на мировую экономику. Целью статьи является исследование эволюции теоретических подходов к анализу социокультурных аспектов глобализационных экономических процессов и их влияния на общецивилизационное развитие. Задание: исследование социокультурных аспектов глобализационных экономических процессов, что обусловлено скоростью и масштабностью изменений в этой сфере человеческой жизнедеятельности, доминированием интеграционных тенденций в культуре, науке, образовании, даже в религии; интенсивностью межкультурных взаимодействий в современном информационном обществе, увеличением масштабов производства крупнейшими мировыми ТНК товаров и услуг, связанных с новейшими изменениями в культурной среде.

На основании проведенного исследования в работе был сделан вывод, что глобализация, которая понимается как стремление человечества к единому глобальному пространству при сохранении разнообразия народов и культур, не может быть эффективно реализована без изменения общей парадигмы развития человечества в направлении создания гармоничной системы общечеловеческих ценностей и социокультурных практик национальных культур.

Ключевые слова: глобализация, социокультурные аспекты глобализации, общецивилизационный прогресс, противоречия глобализации.

Література

1. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма — ответы на глобализацию). / У. Бек. - Пер. с нем. М.: Прогресс-Традиция, 2001. - 304 с.
2. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський. — Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — 203 с.
3. Бодрияр Ж. Общество потребления [Электронный ресурс] / Ж. Бодрияр. — 2006. — Режим доступа до ресурсу: URL: https://royallib.com/read/bodriyyar_gan/obshchestvo_potrebleniya.html#0. (дата обращения: 19.09.2017).
4. Бабенко В.О., Сідоров В.І, Фірсанова В.О., Бондаренко М.І. Дослідження розвитку інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі // «Вісник соціально-економічних досліджень» Одеського національного економічного університету, 2018. — № 1 (65). — С. 36-48.
5. Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не изменяется? / И. Валлерстайн. // Социологические исследования. — 1997. — С. 8—21.
6. Делягин М. Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации: Курс лекций. / М. Г. Делягин. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 768 с.
7. Довгаль О. А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки: (Питання теорії і методології) / О. А. Довгаль. - Х.: Вид-во НУА, 2004. - 320 с.
8. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: монографія. / Т. В. Кальченко. — К.: КНЕУ, 2006. — 248 с.
9. Майер Л. Як глобалізація веде до кризи світової економіки./ Л. Майер. // Економічний часопис. — 2004. — № 2. С. 8—10.
10. Немецкая классическая философия [Электронный ресурс] — Режим доступа до ресурсу: <https://scisne.net/a-1229?pg=7>. (дата звернення: 1.12.2017).
11. Николаев С. Неглобалізована глобалізація? / С. Николаев. // Людина і політика. — 2004. — № 1. С. 117-126.
12. Пахомов Ю. Н. Пути и переупутья современных цивилизаций К.: Благодтв. Фонд «Международный деловой центр» / Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. В. Павленко. — К.: Благодтв. Фонд «Международный деловой центр», 1998. — 432 с.

13. Сіденко С. В. Соціальні проблеми глобалізації. / С. В. Сіденко. /Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації. – К.: КНЕУ, 2001. С. 38 – 54.
14. Сорокин П. А. Социокультурная динамика и эволюционизм.[Електронний ресурс] / П. А. Сорокин – Режим доступу до ресурсу: Сорокин П. А. Социокультурная динамика и эволюционизм.<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Soro2.html> (дата обращения: 19.09.2017).
15. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. [Електронний ресурс] / П. А. Сорокин – Режим доступу до ресурсу: Сорокин П. А. Человек. Цивилизация.<http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elclosed/sorokin.pdf>. (дата обращения: 19.09.2017).
16. Социология Герберта Спенсера [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: URL: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/gerbert-spenser.html>. (дата обращения: 19.09.2017).
17. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Дж Стігліц. – Київ: Вид. Дім «КМА Академія», 2003. – 252 с.
18. Тоффлер Э. Третья волна. / Э. Тоффлер; пер. с англ. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. — 781 с.
19. Уткин А. И. Глобализация: процесс и осмысление./ А. И. Уткин. - М.: Логос, 2002. - 254 с.
20. Фукуяма, Фрэнсис. Конец истории и последний человек / ФрэнсисФукуяма; пер. с англ. М. Б. Левина. — М.: АСТ, 2007. — 588 с.
21. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций/ С. Хантингтон — М.: АСТ, 2003. — 603 с.
22. Шейко В. Культура та глобалізація: компаративістський аналіз / В. Шейко. // Культурологічна думка. — 2009. — С. 73 – 80.
23. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю. В. Яковец. — М.: Экономика, 2001. — 346 с.
24. BerryJ. W. Psychology of acculturation. In J. Berman (Ed.), /J. W. Berry. //Nebraska Symposium on Motivation, 1989: Cross-cultural perspectives. Current theory and research in motivation, – Vol. №37, – pp. 201-234. Lincoln: University of Nebraska Press. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2485854> (дата звернення: 1.12.2017).
25. Babenko, V. O. Forming of informatization strategic prospects for Ukraine in conditions of world economy globalization / V. O. Babenko, V. O. Petuhova, A. S. Perepelitsia // Scientific Bulletin of Polissia. — 2017. — № 2 (10). V. 1. — P. 24-34.) (Web of Science) DOI:10.25140/2410-9576-2017-1-2(10)-24-34
26. Hofstede G.Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values./ G.Hofstede. – SAGE Publications, London and Beverly Hills, 1980. – pp. 328. – Режим доступу до ресурсу: URL:<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/job.4030030208/> (дата звернення: 1.12.2017).
27. Sidorov V.I., Babenko V.A., Petuhova V.O.. The Forecasting of the Development of Integration Processes in the Global System of International Trade / Наука XXI века: актуальные направления развития : сб. науч. ст. IV Междунар. заоч. науч.-практ. конф., посвящ. 85-летию Самар. гос. экон. ун-та, 30 сент. 2016 г. [редкол.: Г.Р. Хасаев, С.И. Ашмарина (отв. ред.) и др.]. — Вып. 2 : в 2 ч. — Самара : Изд-во Самар. гос. экон. ун-та, 2016. — Ч. 2. — 248 с. — С. 159-161.
28. Sidorov V., Babenko V., Bondarenko M. Researching factors of innovative activities of agrarian business of Ukraine under globalization of the world economy. Innovative technologies and scientific solutions for industries, 2017. — No. 2 (2). DOI: <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2017.2.070>